

KANTELU

Kanteliija on oikeuskanslerille 7.10.2020 osoittamassaan kantelukirjoituksessa arvostellut Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden menettelyä päämiehensä asiassa, kun käräjäoikeus niin sanotulla pikaosastolla käsiteltävänä olevassa rikosasiassa oli ilmoittanut määräävänsä pääkäsittelyn ajankohdan yrittämättä edes sopia ajankohtaa vastaajan puolustuksen eli kantelijan kanssa.

Kanteliija on täsmentänyt, että hän oli vastaajan avustajana (puolustajanmääräystä oli kantelun mukaan haettu) pyytänyt asiassa lisätutkintaa, jonka vuoksi jo määrätty pääkäsittelypäivä oli peruttu ja käräjäoikeus oli ilmoittanut ilmoittavansa uuden käsittelypäivän myöhemmin. Kanteliija oli pyytänyt käräjäoikeutta sopimaan kyseisestä käsittelypäivästä hänen kanssaan, mutta käräjäoikeus ei ollut suostunut kantelijan pyyntöön. Kantelijan erikseen tiedusteltua syytä tähän kieläytymiseen, käräjäoikeudesta oli ilmoitettu heidän linjansa olevan, ettei pikaosastolla juttujen istuntopäivien ajankohdista voida sopia puolustuksen kanssa, koska juttuja on niin paljon eikä niitä myöskään pyynnöstä huolimatta siirretä toiselle osastolle, jossa käsittelypäivästä voitaisiin sopia. Kantelijan mielestä käräjäoikeus estää tai ainakin vakavasti hankaloittaa tällä menettelyllään vastaajan laissa ja ihmisoikeussopimuksissa turvattuja oikeuksia.

SELVITYS

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudesta on hankittu sen niin sanotun pikaosaston osastonjohtajan selvitys ja laamannin lausunto. Mainitut asiakirjat oheistetaan kantelijalle tiedoksi.

Käytössäni on lisäksi ollut Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden 20.9.2021 antama tuomio asiassa R 20/1076, käräjäoikeuden arkistopäiväkirja kyseisessä asiassa sekä Helsingin hovioikeuden 26.11.2021 antama päätös asiassa R 21/2409.

RATKAISU

Lähtökohtia

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c kohdan ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) 14 artiklan 3 kappaleen mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, ROL) 2 luvun 1 §:n (107/1998) 1 momentin mukaan rikoksesta epäillyllä on oikeus itse huolehtia puolustuksestaan esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Kyseinen momentti lisättiin lakiin eduskunnassa käsiteltäessä hallituksen esitystä oikeusapulaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi ([HE 132/1997 vp](#)). Lakivaliokunta ehdotti asiaa koskevassa mietinnössään ([LaVM 17/1997 vp](#), s. 7-8 ja 14), että tämä periaatteellisesti tärkeä säännös lisättäisiin lakiin. Valiokunnan mukaan säännös vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c kohdan säännöstä.

ROL 5 luvun 12 §:n 1 momentin mukaan asia on viipymättä määrättävä pääkäsittelyyn, kun valmistelu on toimitettu. Momenttia koskevissa esitöissä todetaan muun ohella, että pääkäsittelyn ajankohdasta on neuvoteltava syyttäjän ja vastaajan mahdollisen oikeudenkäyntiavustajan kanssa, koska pääkäsittelyn ajankohdan pitäisi sopia heille kaikille mahdollisimman hyvin. Pääkäsittelyn ajankohtaa määrättäessä on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että asianosaisille jää riittävä aika valmistautua pääkäsittelyyn. ([HE 82/1995 vp](#), s. 72)

ROL 5 luvun 12 §:n 2 momentin mukaan asia on määrättävä suoraan pääkäsittelyyn, jos kirjallista vastausta tai suullista valmistelua pidetään tarpeettomana. Momenttia koskevissa esitöissä todetaan, että kirjallisen vastauksen pyytäminen tai suullisen valmistelun toimittaminen on tarkoitettu ainoastaan pääkäsittelyn keskittämisen turvaamiseksi. Useissa yksinkertaisissa tai vähäistä rikosta koskevissa asioissa, joissa vastaaja on esitutkinnassa tunnustanut teon, kirjallisen vastaus tai suullinen valmistelu ei ole tarpeellinen. Sen vuoksi on tarkoituksenmukaista kutsua vastaaja sellaisessa asiassa haasteessa suoraan pääkäsittelyyn. Siten vältetään aiheuton oikeudenkäynnin pitkittyminen. Jos on tiedossa, että vastaaja on jo kääntynyt oikeudenkäyntiavustajan puoleen, hänen kanssaan voi olla syytä epävirallisesti neuvotella siitä, miten hänen mielestään asian käsittelemisessä tulisi edetä. ([HE 82/1995 vp](#), s. 72)

Oikeuskirjallisuudessa on viimeksi mainitusta lainkohdasta katsottu, että rikosjuttua voidaan pitää esitöissä tarkoitettu tavoin yksinkertaisena, vaikka epäilty ei olisikaan tunnustanut syyllisyyttään esitutkinnassa. Tällöin ei ole periaatteellista merkitystä sillä, onko kyse ns. bagatellirikoksesta vai ei. Siitä huolimatta, että teko ja/tai sen rikosoikeudellinen luonnehdinta olisi kiistetty

esitutkinnassa, on juttu yksinkertainen ja vastaaja voidaan haastaa suoraan pääkäsittelyyn, mikäli esitutkinta-aineiston perusteella voidaan olettaa, että kyseisellä erimielisyydellä on ainoastaan rajallinen merkitys. Tällä tarkoitetaan, että odotettavissa ei ole enää uutta aineistoa esitutkinnassa jo esille tulleen aineiston lisäksi, vaikka vastaaja yrittääkin aktiivisesti osoittaa syyttömyytensä. (*Helenius, Dan*: teoksessa *Prosessioikeus, ”Rikosjutun käsittely – Suullinen vai kirjallinen vastaus?”*)

ROL 6 luvun 2 §:n 3 kohdan mukaan pääkäsittelyä ei saa aloittaa ja se on peruutettava sekä sille määrättävä uusi käsittelypäivä, jos avustaja, joka vastaajalle on määrätty, ei ole saapuvilla taikka saatavissa heti paikalle eikä vastaajalle saada uutta avustajaa, joka voisi heti ryhtyä häntä avustamaan.

Arviointi

Asiakirjoista ilmenee, että kantelussa tarkoitettussa rikosasiassa järjestettiin Länsi-Uudenmaan kärjäoikeudessa sittemmin pääkäsittely 1.9.2021. Kyseisessä virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan asian pääkäsittelyssä, joka oli kestoltaan alle kaksi tuntia, kuultiin asianomistajaa ja vastaajaa todistelutarkoituksessa sekä yhtä vastaajan nimeämää todistajaa. Asiakirjojen mukaan kantelija oli pääkäsittelyssä paikalla vastaajalle määrättyinä puolustajana.

Kantelussa ei tämän vuoksi ole kyse siitä, että kärjäoikeus olisi kieltäytynyt sopimasta pääkäsittelyistunnon ajankohtaa kantelijan kanssa ja että tästä kieltäytymisestä olisi seurannut, että kantelijan päämies ei ole voinut tosiasiallisesti käyttää valitsemaansa avustajaa. Kantelussa ei edes väitetä, että istuntopäivä ei olisi sopinut kantelijalle. Tämä on sinällään ilmeistä, koska kärjäoikeus ei kantelun tekemisen hetkellä ollut vielä määrännyt peruutetulle pääkäsittelylle uutta käsittelypäivää.

Kantelussa ei myöskään ole kyse siitä, että kärjäoikeus olisi määrännyt tietyn istuntopäivän ja kieltäytynyt siirtämästä sitä, vaikka kantelija olisi ilmoittanut hänellä olleesta esteestä saapua istuntoon. Selvityksessä mainitaan sinällään yleisesti, että pikaosastolla suhtaudutaan lähtökohtaisesti myönteisesti siihen, että asianosaiselle määrätty avustaja tai puolustaja käyttää tarvittaessa istunnossa sijaista, mikäli määrätty pääkäsittelypäivä ei tälle sovi. Selvyyden vuoksi on syytä todeta, että lain mukaan pääkäsittelyä ei saa aloittaa ja se on peruutettava sekä sille määrättävä uusi käsittelypäivä, jos avustaja, joka vastaajalle on määrätty, ei ole saapuvilla taikka saatavissa heti paikalle eikä vastaajalle saada uutta avustajaa, joka voisi heti ryhtyä häntä avustamaan.

Asiassa tulee näin ollen arvioitavaksi lähinnä se, onko kantelussa arvosteltu kärjäoikeuden menettely kieltäytyä sopimasta etukäteen peruutetun pääkäsittelyistunnon uutta ajankohtaa kantelijan eli vastaajan avustajan/puolustajan kanssa ollut yleisesti ottaen asianmukainen.

Käräjäoikeus kertoo selvityksessään tarkemmin sen 4. osastolla (jäljempänä *pikaosasto*) käsiteltävistä asioista. Ottaen huomioon pikaosastolla käsiteltävien rikosasioiden laatu ja laajuus, niissä ei selvityksen mukaan ole yleensä tarvetta pyytää kirjallista vastausta tai tehdä muita valmistelutoimia. Kyseisestä syystä ne määrätään ROL 5 luvun 12 §:n mukaisesti suoraan pääkäsittelyyn mahdollisten asianomistajien yksityisoikeudellisten korvausvaatimusten tiedustelun jälkeen.

ROL 5 luvun 12 §:n 2 momentti mahdollistaa nimenomaisesti tällaisen menettelyn eikä minulla ole perusteita todeta käräjäoikeuden menetelleen virheellisesti määrätessään tapauksessa asian suoraan pääkäsittelyyn. Käsiteltävänä olleen rikoksen rangaistusasteikon (rikoslain 16 luvun 1 §:ssä säädetty virkamiehen väkivaltainen vastustaminen) mukaan kyseisestä rikoksesta voidaan tuomita vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta, joten kyse on sinällään varsin vakavasta rikostyyppistä. Tapauksessa ei nähdäkseni kuitenkaan ole ollut kyse siinä määrin laajasta tai oikeudellisesti monimutkaisesta asiasta taikka muutoinkaan sellaisesta asiasta, että käräjäoikeus ei olisi voinut määrätä sitä suoraan pääkäsittelyyn.

Selvityksen mukaan käräjäoikeuden pikaosastolla sovellettavan käytännön mukaan juttuja ei jaeta tietyille tuomarille, vaan juttuvuorossa oleva tuomari määrää istuntopäivän kaikissa edellisellä viikolla vireille tulleissa asioissa ja niissä asioissa, joissa korvausvaatimukset on selvitetty. Kukin juttuvuorossa oleva tuomari ratkaisee oman harkintansa perusteella, onko asia sellainen, että sille määrätään heti käsittelypäivä vai onko asian laadun vuoksi tarpeen pyrkiä sopimaan istuntopäivästä vastaajan tai muiden asianosaisten avustajien kanssa.

Edelleen selvityksessä tuodaan esille, että pääkäsittelypäivän määräämisen jälkeen kyseisen käsittelypäivän puheenjohtajana toimiva käräjätuomari vastaa asiassa tehtävistä muista lainkäyttöratkaisuksista. Tilanteissa, joissa pääkäsittely on jostakin syystä peruutettu, pääkäsittelyn peruuttamisesta päättänyt puheenjohtaja arvioi sen, onko asia laadultaan sellainen, että istuntopäivästä tulisi sopia vastaajan tai muiden asianosaisten avustajien kanssa. Selvityksen mukaan myös kantelun kohteena olleessa asiassa on tehty tapauskohtainen jutun laatuun ja laajuuteen perustuva arvio siitä, onko istuntopäivämäärien tiedustelu ollut tarpeen.

Koska ylivoimaisesti suurin osa pikaosastolla käsiteltävistä asioista on tavanomaisia rikosasioita, niille määrätään selvityksen mukaan kuitenkin pääsääntöisesti käsittelypäivät ilman, että asianosaisten tiedossa olevilta avustajilta tiedustellaan sopivia käsittelypäiviä. Pikaosastolla ei kuitenkaan ole sellaista yleistä käytäntöä tai linjausta, että vastaajien avustajilta tai puolustajilta ei kategorisesti tiedusteltaisi istuntopäivien ajankohdista ennen niiden määräämistä.

Se, että rikosasian vastaajalla on oikeus avustajaan ja oikeus myös valita avustajansa, ei käräjäoikeuden käsityksen mukaan myöskään edellytä sitä, että käräjäoikeuden tulisi pyrkiä sopimaan avustajien kanssa pääkäsittelyn ajankohdasta jokaisessa sellaisessa asiassa, jossa vastaajan avustaja on käräjäoikeuden tiedossa. Minulla ei ole perusteita kyseenalaistaa tätä käräjäoikeuden käsitystä.

Pidän lisäksi yleisesti kannatettavina laamannin lausunnossaan esittämiä käräjäoikeuden tavoitteita käsitellä ja ratkaista käräjäoikeudessa vireille tulevat rikosasiat kohtuullisessa ajassa ja mahdollisuuksien mukaan saapumisjärjestyksessä. Myös laamannin mainitsema käräjäoikeuden pyrkimys hyödyntää käräjäoikeuden istuntokalenteri mahdollisimman tehokkaasti on nähdäkseni sinällään asianmukainen.

Rikoksesta epäillyn ihmisoikeuksiin kuuluu, että hän saa puolustautua valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä ja kyseinen oikeus on osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Selvää mielestäni on, että tämän oikeuden tulisi toteutua todellisesti ja tehokkaasti, eikä vain näennäisesti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä ilmenee, että oikeus valita avustajansa ei tosin ole aivan rajoittamaton.

Oikeus puolustautua valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä ei käsitykseni mukaan kuitenkaan edellytä, että käräjäoikeuden tulisi pyrkiä sopimaan avustajien kanssa pääkäsittelyn ajankohdasta jokaisessa sellaisessa suoraan pääkäsittelyyn määrättävässä asiassa, jossa vastaajan avustaja on käräjäoikeuden tiedossa. Kysymys on nähdäkseni tuomarin itsenäisesti tehtävästä tapauskohtaista harkintaa edellyttävästä ratkaisusta. Tähän viittaa osaltaan myös lain esitöissä todettu lähtökohta, että ROL 5 luvun 12 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa pääkäsittelyn ajankohdasta on neuvoteltava vastaajan mahdollisen oikeudenkäyntiavustajan kanssa, mutta esitöissä ei ole nimenomaista mainintaa vastaavasta velvollisuudesta pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa.

Korostan vielä, että lähtökohtaisesti vasta käräjäoikeuden määrättyä pääkäsittelyistunnon ajankohdan ja mahdollisella vastaajan avustajalla/puolustajalla ilmettyä este osallistua istuntoon, voi konkreettisesti aktualisoitua kantelussa tarkoitettu tilanne, jossa vastaaja ei voisi puolustautua valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä.

Minulla ei hankitun selvityksen ja edellä esitettyjen yleisten näkökohtien perusteella ole perusteita todeta käräjäoikeuden menetelleen lainvastaisesti tai muutoinkaan toimenpiteitani edellyttävällä tavalla kieltäytyessään sopimasta etukäteen kantelijan kanssa peruutetun pääkäsittelyistunnon uudesta ajankohdasta.

Kantelija on tuonut esille, että kärjäoikeus oli hänen tiedusteluunsa vastannut kärjäoikeuden linjan olevan, ettei pikaosastolla juttujen istuntopäivien ajankohdista voida sopia puolustuksen kanssa, koska juttuja on niin paljon eikä niitä myöskään pyynnöstä huolimatta siirretä toiselle osastolle, jossa käsittelypäivästä voitaisiin sopia.

Edellä olen lainannut kärjäoikeuden antamaa selvitystä. Sen mukaan kärjäoikeuden pikaosastolla ei ole sellaista yleistä käytäntöä tai linjausta, että vastaajien avustajilta tai puolustajilta ei kategorisesti tiedusteltaisi istuntopäivien ajankohdista ennen niiden määräämistä. Juttuvuorossa oleva tuomari tai pääkäsittelyn peruuttamisesta päättänyt puheenjohtaja arvioi tapauskohtaisesti, onko käsiteltävä asia laadultaan ja laajuudeltaan sellainen, että istuntopäivän ajankohdasta tulisi pyrkiä sopimaan vastaajan avustajan tai puolustajan kanssa. Kärjäoikeudessa ei siis selvityksen perusteella ole sellaista käytäntöä, että istunnon ajankohdasta ei koskaan pyritäisi sopimaan.

Pidän tätä selvennystä tärkeänä ja tarpeellisena, koska kyse on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen kannalta keskeisestä seikasta. Kärjäoikeuden kantelijalle ilmoittamasta on voinut perustellusti saada kuitenkin toisenlaisen – siis väärän – käsityksen. Väärinkäsityksestä ei ole kuitenkaan tässä tapauksessa aiheutunut oikeudenmenetyksiä.

Kärjäoikeuden tulee vastata sille tehtyihin asioiden käsittelyä koskeviin tiedusteluihin siten, ettei vastaus ole tulkinnanvarainen taikka että se muutoin olisi omiaan aiheuttamaan väärinkäsityksiä.

Kiinnitän Länsi-Uudenmaan kärjäoikeuden huomiota täsmällisyyteen ja tarkkuuteen tiedusteluihin vastaamisessa.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Markus Löfman